

102236

13/8-89

Svin på skogen

Av Gudmund Hernes

1970-åras venstreside har et ansvar for 80-åras høyrebølge. Vi er mange som deier det. De venstreintellektuelles ansvar er at de regnet et bilde som ikke stemte med norsk virkelighet, som virket fordummende fordi det lærte oss så lite om det norske samfunn. De fleste som målbar disse tolkningene, har nå forlatt dem.

Da det så kom nye aldersgrupper som oppdaget at den norske virkeligheten var annerledes enn de store formler sa, var de intellektuelt uforberedt den høyrevind som kom.

Avstanden mellom ulike varianter av «marxistisk» analyse og faktiske forhold skapte også avstand til den normale norske politiske brytning. F.eks. hadde norsk arbeiderbevegelse avvist den leninistiske partimodellen i 1920-åra. Og selv om 70-åra var aksjonismens store tiår, hadde deler av dem opportunistiske innslag. Det var ikke bare mange aktører – det var også mange klakører.

Er det Haakon Lie som skal ha ansvaret for at Stalin fikk så fremtredende plass i norsk venstre-ekstremisme i 70-åra? (Foto av H.Lie: Annelise Jackbo)

■ ■ Venstre-ekstremismen i 70-åra ga grobunn for høyrebølgen, ikke minst fordi den forblindet mange av dem som ikke var direkte tilknyttet den totalitære dogmatikk AKP(m-l) sto for. Og det skjebnesvangre var blant annet at de lot AKP(m-l) sette dagsorden: Hva det skulle tales om og måten det skulle tales på.

Stalinismen var politisk praksis

AKPs reaksjoner var forutsigbare. Harald Skjønberg har pekt på uet-
terretteligheten i Steigans tilsva-
r.

Men et Steigan-argument gjenstår: At AKP(m-l) gjennomgikk et ideologisk hamskifte i 1984, da partiet slo fast at det skal være trykkefrihet, rett til å danne partier, uavhengige fagforeninger og at et kommunistparti ikke skal ha noen former for særretter under sosialismen. Ett er det absurde i at promillepartiet fastslår at det ikke skal ha enevoldsmakt. I tillegg tar Steigan «gjørne mot kritikk for seindrekthet» i denne erkjennelsen. Og det må medgis at AKP i denne sak ikke var først ute: 170 år etter Grunnloven og 100 år etter parlamentarismen rører AKP på seg!

Men den sene omvendelsen til demokratiske spilleregler kan ikke tas alvorlig. For AKP(m-l) betrakter seg vel fortsatt som et leninistisk parti? Eller er marxismen-leninismen blitt den politikk AKP til enhver tid fører?

Og oppgjøret med Stalin er heller ikke tatt. På tross av demokratiske fraser, holder AKP stadig hemmelige kongresser. Men det er da lekket ut at Stalin fortsatt skal regnes blant de «fem store», sammen med bl.a. Lenin.

At et politisk parti skal ha «fem store» er i seg selv bisart. Enda merkeligere er det for et «arbeiderparti» å regne Stalin blant dem. Særlig etterhvert som det avdekkes at Stalin tok livet av flere sovjetborgere enn Hitler.

Det er også merkelig at et leninistisk parti dyrker Stalin. Han myrdet jo ikke bare millioner på millioner av arbeidere og bønder. Han tok også livet av hele det gamle ledersjikt - Kirov, Sinovjev, Kamenev, Radek, Bukharin, Rykov, Trotskij. Han ville rimeligvis også tatt livet av Lenin.

Grunnen til at AKP ikke avskriver Stalin, er vel at han hele tiden har tjent som en politisk lakmestest: Er du for, er du rød, er du mot, er du blå. Og den som tåler Stalin, tåler alt.

I denne sammenheng blir også Bjørn Nilsens kronikker merkelige: Han så på Stalin-dyrkelsen i AKP som «gymnasial umodenhet».

Men den var jo ikke bare en abstrakt dyrkelse. Stalinismen var politisk praksis. I Norge gikk den så langt i politiske overgrep som er mulig innen vårt borgerlig-liberale politiske system. F.eks. når AKP-lederen Kjersti Ericsson kombinerte sin psykologiske fagkunnskap med ideologisk fanatisme i personlig terror. Det er ikke mecarthyisme å si det. Det er historieforfalskning å fortie det.

Den systematiske mobbingen var selv sagt ikke forbeholdt egne medlemmer.

Den omgittet alt fra tillitsvalgte i fagforeninger til ansatte ved lærestedene. Bjørn Nilsen var med på en del av den.

Nilsen sier selv: «Tankekorset er at partier av Lenins type er verdens mest patente rottefeller i det øyeblikket lederne korrumpes». Men om noen gymnasiaster var villfarne i det stykket, hvorfor var da Nilsen så lenge med på ferdene? For han er jo for bestefar å regne. Han kjente vel Europas 60-årige erfaring med slike partier? Hvorfor ikke et oppgjør i 1970 istedenfor i 1980? Det holder ikke at Nilsen legger det «tunge historiske ansvar» på ledelsen i AKP. For var det først i 1980 at leninismen sluttet å være gymnasiast-streker?

I denne sammenheng blir også professor Odd Ramsøys tilsvaer underlig. Han mener at «demokratiske reformer gjennom kamp mot elitestyrer er et holdbart perspektiv på framtida», at viktigst var «identifikasjonen med de breie lag, troen på deres skapende krefter og retten til å bestemme egen skjebne». Demokratiske reformer i et stalinistisk parti? Identifikasjonen med de breie lag i et parti som aldri har vunnet fram i arbeiderklassen? Rett til å bestemme over egen skjebne ved mobbing av tillitsvalgte?

I kronikken tok jeg også opp det bredere venstreintellektuelle miljø. Tesene her var at det hele startet ut med en humanistisk og anti-autoritær vind, men at store deler av de venstreintellektuelle ble fanget av den nymarksiske retorikken og lot ml-erne sette

En glorifisering av venstre- kreftene

dagsordenen: Hva det skulle tales om og måten det skulle tales på. Samtidig skrives det nå en glorifisert versjon av 1970-åra, der dette glemmes.

At ml-erne i stor grad fikk sette dagsordenen, er lett å ettervise: Det er bare å gå til «Kontrast», til «SV-studentens skriftserie», til «Gnisten», osv. Her vil Kåre Lunden, om han ønsker å bruke kildene, også finne historikere representert. Selv i «Orienterings» ble en mann som Ottar Brox angrepet av en ledende SF-er for å være revisjonist og mene at «en gradvis overgang til sosialismen er mulig».

Og den dagsorden som ble satt, var en helt annen enn den vanlige norske arbeidsfolk forholdt seg til.

(SVs prinsippprogram av 1975 inneholder mange rare ting, men det er feil, slik jeg skrev, at man i 1975 ikke nevnte Stalin og Tsjekkoslovakia: Det ble vedtatt en separat uttalelse om det. Beklager!)

Vel så viktig som akseptasjonen av denne dagsordenen, var at man sto side ved side med ml-lederne i å kreve styringsordninger som utvortes var «demokratiske», men som i praksis fungerte totalitært. «Allmøte-demokratiet», som innbød til allslags kuppvirksomhet og en forkastelig politisk arbeidsstil, er det fremste eksempel. Det samme gjaldt de rådsdemokratiske strømninger, f.eks. formulert slik: «Til forskjell fra den borgerlige offentlighetens indirekte demo-

krati gjennom parlamentet, er den proletariske offentlighetens representant som direkte demokrati med rødene knyttet til arbeid og bolig, som bærende institusjoner».

Forskere, historikere, hvor er dere?

met til, men fordi 70-åras motargumenter nå tas på alvor.

Den intellektuelle svikt ble klart formulert av Terje Rød Larsen: «at også vi (Kontrastene) tidvis filtrerte fakta som ikke stemte med skjemaene». Det finnes mange eksempler på det i «Kontrast», og enda flere utenfor. Ta Yngvar Løchens velskrevne Kina-bok: *Stol på egne krefter*. Den er utgitt i 1977 av en professor i samfunnsforskning. Det underlige er hva han i begeistring og panegyrikk kunne velge å se bort fra, f.eks. når det gjaldt kulturrevolusjonens forferdelser - som var vel kjent på det tidspunkt. I det hele tatt hadde mange et svært litterært forhold til virkeligheten. Bengt Calmeyer har gitt mange detaljer i Arbeiderbladet i sommer.

Vi har alle svin på skogen, større eller mindre. Men hvis det avholder oss fra debatten, vil vi til slutt ikke se skogen for bare svin.

Dermed står vi tilbake med det historiske problem: Hvorfor fikk 1970-åra en så ytterliggående utforming i Norge?

I Dagblad-debatten er flere forklaringer nevnt:

- den ble spesielt hatsk i Norge fordi kjernetroppene i AKP kom fra gamle forbitrede NKP-familier (Steen)
- uforløst religiøs lengsel på venstresida (Nilsen)
- AP-folk var opportunisten (Steigan)
- Haakon Lies terror (flere)
- AUF-erne var kanintyper med stresskuffert og slips (Stafleng)
- APs mangel på intellektuelt liv (Gripsrud)
- EF-kamp, Vietnamkrig og amerikahai (flere)

Hver for seg er de delforklaringer. Samlet er de utilstrekkelige. Derfor er jeg enig med Bjørn Nilsen når han skriver: «Forskere og historikere, hvor er dere?» Nå må det være både faglig viktigere og mer utfordrende å forklare det som skjedde i 70-åra enn å skrive nok en artikkel om 30-åra eller okkupasjonshistorien. For konsekvensene var så alvorlige.

Flere har vært inne på at venstre-ekstremismen ga grobunn for høyrebølgen. Det er jeg enig i. Valget i 1973 fremsto som en radikalisering: SV fikk 16 mandater og aksjonene buldret som høyst.

Men 1973 var et skjebnevalg på en annen måte: De borgerlige partiene fikk for første gang etter krigen flertall i velgerfolket. Anders Lange kom på Tinget med fire representanter. Da han døde året etter, tok Carl I. Hagen hans plass.